

**Česká republika
USNESENÍ
Ústavního soudu**

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jiřího Nykodýma a soudců Stanislava Balíka a Dagmar Lastovecké o ústavní stížnosti společnosti IMMOINVEST Group – corporate trading, s.r.o., IČ: 271 16 794, se sídlem Třebízského 1388/7, Praha 2 právně zastoupené Mgr. Martinem Kašparem, advokátem se sídlem Nad Šutkou 1811, Praha 8, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 7. 2010 sp. zn. 58 Co 332/2010, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 26. 10. 2010 se stěžovatel domáhá zrušení usnesení Městského soudu v Praze, jímž mělo dojít k zásahu do jeho ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen Listina).

V obsáhle koncipované ústavní stížnosti stěžovatel uvedl, že usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 29. 1. 2010, č. j. 18 C 218/2009-59, bylo zastaveno řízení mezi ním a žalobkyní (vedlejším účastníkem), probíhající před tímto soudem podle ust. § 106 odst. 1 o.s.ř., a to s ohledem na námitku stěžovatele, že věc má být dle platně účastníky sjednané rozhodčí doložky ve smlouvě o rezervaci projednána rozhodcem dle seznamu Rozhodčího soudu ČR, k.s. Prvoinstanční soud v souladu s právním řádem České republiky uzavřel, že rozhodčí doložka se vztahuje na předmět sporu a je platná. S odkazem na přímý horizontální účinek Směrnice Rady č. 93/13/EHS totiž nelze dovodit její neplatnost, neboť řízení před rozhodcem musí probíhat v mezích zákona i tehdy, jestliže se strany dohodnou na postupu, kterým má být řízení vedeno. Rozhodčí doložka, která je součástí spotřebitelské smlouvy, sama o sobě nemůže postavení spotřebitele zhoršit.

Do uvedeného usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 podala žalobkyně k Městskému soudu v Praze odvolání pro nesprávné právní posouzení věci. Základem odvolání bylo tvrzení, že rozhodčí doložka sjednaná ve smlouvě o rezervaci je neplatná, neboť sjednání rozhodčí doložky ve spotřebitelské smlouvě je automaticky (bez dalšího) nepřiměřenou podmínkou a její neplatnost lze dovodit přímo z ust. § 55 odst. 1 obč. zák.

Napadeným usnesením Městského soudu v Praze bylo změněno usnesení soudu I. stupně tak, že řízení se nezastavuje.

Podle stěžovatele je napadené rozhodnutí postaveno na následujících závěrech městského soudu.

Žalobkyně je spotřebitelem a do smlouvy o rezervaci žalovaným vtělená podmínka o rozhodování veškerých sporů ze smlouvy rozhodcem dle seznamu Rozhodčího soudu ČR, k.s., je nepřiměřená ve smyslu čl. 1 Směrnice a způsobuje nerovnováhu smluvních stran v neprospěch žalobkyně jako spotřebitele ve smyslu ust. § 56 obč. zák. V jejím důsledku je omezeno základní ústavní právo žalobkyně jako občana a spotřebitele domáhat se svých práv u nezávislého soudu (čl. 36 odst. Listiny) způsobem, který žalobkyně pro adhezní povahu uzavírané smlouvy nemohla ovlivnit (čl. 3 odst. 2 Směrnice)". Argumentací "významem a smyslem rozhodčího řízení" dospívá městský soud bez bližšího zkoumání k závěru, že odkaz na seznam rozhodců není naplněním podmínky, že v rozhodčím řízení je věc svěřena rozhodci, kterého si strany zvolí, neboť k němu mají důvěru. S ohledem na povahu rozhodčího řízení (při nedohodě stran o postupu je na rozhodci, jaký postup zvolí a považuje za vhodný; toliko dobrovolná účast svědků; omezená přezkoumatelnost rozhodčích nálezů) městský soud formuloval striktní a generelní závěry o automatické absolutní neplatnosti rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách a jejich nezávadnosti pro spotřebitele. Nad rámec posuzovaného sporu vyslovil soud názor o neudržitelnosti požadavku relativní neplatnosti rozhodčích doložek ve smyslu ust. § 55 odst. 2 obč. zák., a to i pro obsah čl. 6 odst. 1 Směrnice a způsob, jakým je vykládán v rozhodnutích Evropského soudního dvora (dále jen "ESD"), aniž

by se vypořádal s tím, zda jsou rozhodnutí ESD pro občany České republiky závazná a aniž by některé z rozhodnutí ESD citoval nebo na ně alespoň odkázal.

V ust. § 2 odst. 1 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále jen "zákon o rozhodčím řízení") se stanoví, že "Strany se mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výhonem rozhodnutí a sporů vyvolaných prováděním konkursu nebo vyrovnání, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva). Kromě podmínky majetkové povahy sporu je další podmínkou jeho projednatelnosti v rámci rozhodčího řízení to, aby strany mohly o předmětu sporu uzavřít smír ve smyslu ust. § 99 o. s. ř.

Stěžovatel je názoru, že o použitelnosti rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách tedy podle zákona o rozhodčím řízení nemůže být žádných pochyb. Tyto spory jsou spory splňujícími všechny podmínky zákona vtělené do ust. § 2 odst. 1, kdy se jedná o spory majetkové, v nichž lze uzavřít smír.

Česká právní úprava spotřebitelského práva je obecně upravena v ust. § 52 a násl. obč. zák. Zvláštní ustanovení týkající se smluv o spotřebitelských úvěrech jsou obsažena v zákoně o spotřebitelském úvěru. Tato ustanovení jsou faktickým právním provedením Směrnice č. 93/13/ES, v jejímž článku 3 je rámcově zakotvena legální pojistka proti tzv. zneužívajícím klauzulím, jež by se mohly vyskytovat ve smlouvách mezi podnikateli a spotřebiteli, tedy v tzv. "spotřebitelských smlouvách".

V čl. 3 shora uvedené Směrnice se doslova uvádí, že smluvní podmínka, která nebyla individuálně sjednána, je považována za nepřiměřenou, jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele. Odst. 3 odkazuje na přílohu Směrnice obsahující demonstrativní výčet podmínek, které jsou považovány za nepřiměřené, mezi nimi i písm. q), dle něž nepřiměřenou je i podmínka, jejímž cílem nebo následkem je "zbavení spotřebitele práva podal žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránění uplatnění tohoto práva, nepřiměřené omezování důkazů, které má spotřebitel k dispozici, nebo ukládání důkazního břemene, které by podle použitelných právních předpisů mělo příslušet druhé smluvní straně, spotřebiteli." Cílem tohoto ustanovení je snaha zákonodárce vyrovnat nevýhody plynoucí ze slabšího postavení spotřebitele, aby se náhodou nevzdal možnosti účinně uplatňovat svá práva u nezávislého a nestranného orgánu pro rozhodování sporů.

Stěžovatel uvádí, že nenutil klienty ke sjednání rozhodčí doložky a k jejich požadavku je ustanovení o vyloučení pravomoci obecných soudů běžně vypouštěno, k čemuž předkládá důkazy uzavřenými smlouvami s některými klienty. Stěžovatel je zcela otevřen návrhům na změny základního návrhu smlouvy ze strany potencionálních klientů, a to i v otázce sjednání rozhodčí doložky, z jeho strany se nejedná o jakýkoliv tlak na klienty - spotřebitele - k uzavření adhezni (nikoliv individuálně sjednané) smlouvy. Samotný fakt, že vedlejší účastník se stěžovatelem uzavřel smlouvu, v níž byla vtělena rozhodčí doložka (jíž nyní označuje jako nepřiměřenou smluvní podmínku), je proto nutno posoudit jako projev svobodné vůle vedlejšího účastníka uzavřít smlouvu v takovém znění, neboť stěžovatel byl připraven k jednání stran konkrétního textu smlouvy, avšak vedlejší účastník na žádných změnách netrval.

Nelze-li označit rezervační smlouvu uzavřenou mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem za nikoliv individuálně sjednanou (což platí samostatně i o rozhodčí doložce), není naplněna základní podmínka pro aplikaci ustanovení výše citovaného čl. 3 Směrnice, a závěr soudu o nepřiměřenosti ustanovení zakotvujícího rozhodčí smlouvu s odkazem právě na čl. 3 Směrnice tak nemá zákonný základ a jedná se o evidentní excés z výkonu státní moci.

Třebaže se v posuzovaném případě primárně jedná o neplatnost rozhodčích doložek tzv. arbitrážních center ve spotřebitelských smlouvách, je nutno rovněž striktně odmítnout poznámku Městského soudu v Praze, že podmínka akceptovatelnosti rozhodčího řízení ve spotřebitelském sporu není naplněna již faktem, že rozhodčí doložka odkazuje ve výběru rozhodců na seznam rozhodců nikoliv stálého rozhodčího soudu. Městský soud byl ve svých úvahách patrně veden ojedinělým, dikci zákona nekorespondujícím a dále nerozvíjeným právním závěrem uvedeným v rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 496/2008, který dovodil, že zákon o rozhodčím řízení, konkrétně jeho ustanovení § 13, upravuje činnosti spadající pouze do výlučné působnosti stálých rozhodčích soudů. Z toho pak nesprávně implikuje, že pokud takové činnosti vykonává arbitrážní centrum (tj. subjekt, který není stálým rozhodčím soudem, zřízeným na základě zvláštního zákona, jak to předpokládá § 13 zákona o rozhodčím řízení), jde o úmysl obcházet zákon a dochází tak k rozporu se zákonem.

S tímto závěrem však stěžovatel nesouhlasí, neboť zákon o rozhodčím řízení je právní normou charakteru soukromoprávního a při jeho aplikaci neplatí zásada implicitního zákazu, tj. že co není zákonem výslovně povoleno, je zakázáno. Naopak, ze soukromoprávního charakteru zákona o rozhodčím řízení jednoznačně vyplývá, že při jeho aplikaci nutno vycházet ze zásady implicitního povolení tak, jak je normována v čl. 2 odst. 4 Ústavy (a čl. 2 odst. 3 Listiny), tedy platí, že co není zákonem výslovně zakázáno, je tím samým dovoleno.

Stěžovatel je přesvědčen, že zákon o rozhodčím řízení, ani jiný zákon, nezakazuje rozhodcům ad hoc, aby se sdružovali v arbitrážních centrech a toto jejich právo je - podobně jako u jiných občanů - dokonce ústavní povahy (čl. 20 odst. 1 Listiny).

V doplnění ústavní stížnosti ze dne 18. 8. 2011 stěžovatel polemizuje se stanoviskem velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 2011, jímž se měl Nejvyšší soud v rozporu s dosavadní judikaturou přiklonit k rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009 sp. zn. 12 Cmo 496/2008.

Ústavní soud po přezkoumání ústavní stížnosti napadeného usnesení Městského soudu v Praze konstatuje, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

Jak Ústavní soud v minulosti již mnohokrát zdůraznil, zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. článek 81, článek 90 Ústavy). Ústavní soud je povolán k ochraně ústavnosti, nikoliv ke kontrole "běžné" zákonnosti (čl. 83 Ústavy) a nepřezkoumává pouhou správnost interpretace a aplikace "jednoduchého práva" ze strany obecných soudů. Do jejich činnosti zasáhne jen tehdy, byla-li jejich rozhodnutí porušena stěžovatelova základní práva či svobody, které mu garantuje ústavní pořádek. Základní práva totiž vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž stanovují i rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace.

Napadeným usnesením rozhodl městský soud jako soud odvolací, že se řízení ve věci 18 C 218/2009 nezastavuje. V odůvodnění usnesení soud zejména konstatoval, že dle § 56 obč. zák. nesmějí spotřebitelské smlouvy obsahovat ujednání znamenající značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran. Dle čl. 3 odst. 1, 2 Směrnice Rady č. 93/13/EHS (směrnice ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, Úřední věstník L 95, 21. 4. 1993 /dále jen "Směrnice"/) je individuálně nesjednaná smluvní podmínka nepřiměřenou, jestliže způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají ze smlouvy, v neprospěch spotřebitele. Podle odst. 1 pododstavce q) přílohy je takovou i podmínka, jejímž cílem či následkem je zbavení spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránění uplatnění tohoto práva, nepřiměřeně omezování důkazů nebo ukládání spotřebiteli důkazního břemene, které by mělo příslušet druhé straně.

Soud posoudil příslušná ustanovení smlouvy o rezervaci č. 525613248 ze dne 12. 5. 2007, a to zejména článek VI odst. 4, dle něhož se smluvní strany dohodly, že "všechny spory, které z této smlouvy nebo v souvislosti s ní vzniknou, budou projednány a rozhodnuty v rozhodčím řízení u Rozhodčího soudu České republiky, k. s., IČ 27606694, se sídlem v Praze, a to jediným tímto soudem vybraným rozhodcem zapsaným v seznamu rozhodců Rozhodčího soudu České republiky. Rozhodčí řízení proběhne v souladu s jednacím řádem, Poplatkovým řádem a dalšími pravidly Rozhodčího soudu České republiky (rozhodcisoud.net). Strany vyslovily výslovný souhlas s tím, že podle těchto pravidel platných v době zahájení rozhodčího řízení bude v řízení ve smyslu ust. § 19 odst. 1 zákona č. 216/1994 Sb. postupováno a tímto pověřují soudem vybraného rozhodce k rozhodnutí sporu podle zásad spravedlnosti. Strany se výslovně shodly, že ústního jednání před rozhodcem není třeba".

Na základě právního posouzení citovaného ustanovení smlouvy dospěl soud k závěru, že v dané věci je žalobkyně spotřebitelem a do smlouvy o rezervaci vtělená podmínka o rozhodování veškerých sporů ze smlouvy rozhodcem je nepřiměřená ve smyslu čl. 3 Směrnice a způsobuje nerovnováhu smluvních stran v neprospěch žalobkyně jako spotřebitele ve smyslu § 56 obč. zák. Soud uzavřel, že nelze pustit ze zřetele význam rozhodčího řízení, v němž má být sporná otázka mezi účastníky smlouvy řešena rozhodcem, kterého si strany zvolí, neboť k němu mají důvěru. Tato podmínka však není splněna odkazem na seznam rozhodců.

Ústavní soud konstatuje, že jsou mu známa obě protichůdná rozhodnutí vyšších soudů ohledně rozhodčích doložek, a to usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009 sp. zn. 12 Cmo 496/2008 i jemu předcházející usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2008 sp. zn. 32 Cdo 2282/2008, jakož i poslední rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 31 Cdo 1945/2010.

Prvně citované rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo předmětem ústavní stížnosti, o níž rozhodl Ústavní soud v citovaném usnesení ze dne 6. 11. 2008 sp. zn. II. ÚS 2682/08 tak, že ji odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný. Ústavní soud v citovaném usnesení konstatoval, že odepření přístupu k obecným soudům, které stěžovatel považuje za porušení svého ústavně zaručeného základního práva, nebylo ze strany obecných soudů svévolné, ale naopak odůvodněné, neboť odpovídalo projevu vůle obou smluvních stran leasingové smlouvy, resp. v ní obsažené rozhodčí doložky. Ústavní soud zdůraznil, že závěr soudu je zcela konformní s judikaturou Ústavního soudu týkající se ochrany autonomie vůle a svobody individuálního jednání.

Ústavní soud i v řadě jiných svých rozhodnutí akcentoval smluvní volnost, a to i ve vztahu k rozhodčím doložkám, jejichž samotné zakotvení v právních předpisech nepovažuje za omezení přístupu k soudu a tudíž porušení čl. 36 odst. 1 Listiny. Na druhou stranu je žádoucí, aby vzdání se práva na přezkoumání sporné věci soudem bylo zcela svobodné, přípustné a jednoznačné (viz rozsudek ESLP Suda proti ČR ze dne 28. 10. 2010). Z tohoto požadavku pak vyplývá povinnost soudu v každém konkrétním případě posoudit rozhodčí doložku z hlediska její přiměřenosti (viz Směrnice), to vše s ohledem na nerovné postavení spotřebitele jako strany spotřebitelské smlouvy.

Ústavní soud i v projednávané věci musí zdůraznit, že autonomie vůle a svobody individuálního jednání vyplývá zejména ze znění ust. § 2 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení, podle kterého "strany se mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců anebo stálý rozhodčí soud (rozhodčí smlouva)." Dle odst. 3 cit. ustanovení se "Rozhodčí smlouva může týkat a) jednotlivého již vzniklého sporu (smlouva o rozhodci), nebo b) všech sporů, které by v budoucnu vznikly z určitého právního vztahu nebo z vymezeného okruhu právních vztahů (rozhodčí doložka).

Dle ust. § 3 odst. 1 zákona platí, že "Rozhodčí smlouva musí být uzavřena písemně, jinak je neplatná. Písemná forma je zachována i tehdy, je-li rozhodčí smlouva sjednána telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení jejich obsahu a určení osob, které rozhodčí smlouvu sjednaly". Podle odst. 2 cit. ustanovení "Tvoří-li však rozhodčí doložka součást podmínek, jimiž se řídí smlouva hlavní, k níž se rozhodčí doložka vztahuje, je rozhodčí doložka platně ujednána i tehdy, jestliže písemný návrh hlavní smlouvy s rozhodčí doložkou byl druhou stranou přijat způsobem, z něhož je patrný její souhlas s obsahem rozhodčí smlouvy."

Způsob uzavírání a formulace rozhodčích smluv (resp. rozhodčích doložek) je však třeba vnímat specificky ve spotřebitelských smlouvách upravených občanským zákoníkem v ustanoveních § 52 a násl. Tato úprava vychází z již zmiňované Směrnice, která byla přijata s cílem zvýšit ochranu spotřebitele před nepřiměřenými podmínkami ve smlouvách. Ve smyslu čl. 3 odst. 1 Směrnice ve spojení s bodem 1 písm. q) přílohy mohou být považovány za nepřiměřené podmínky spotřebitelských smluv rovněž rozhodčí doložky, resp. vzdání se práva podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránění uplatnění tohoto práva, které dle čl. 6 odst. 1 uvedené směrnice nejsou pro spotřebitele závazné, z čehož vyplývá, že vnitrostátní soud má pravomoc posoudit rozhodčí doložku ve smlouvě uzavřené mezi spotřebitelem a obchodníkem (profesionálem) ve světle uvedené směrnice, a to i když spotřebitel sám nepřiměřenost doložky nenamítal (tzv. absolutní neplatnost).

Podle ustanovení § 55 odst. obč. zák. se smluvní ujednání spotřebitelských smluv nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele. Spotřebitel se zejména nemůže vzdát práv, které mu zákon poskytuje, nebo jinak zhoršit své smluvní postavení. Dle odst. 2 cit. ustanovení pak platí, že ujednání ve spotřebitelských smlouvách podle § 56 jsou neplatná.

V § 56 obč. zák. je stanoven zákaz nekalých - nepřipustných ujednání, kterými se dle odst. 1 cit. ustanovení rozumí zejména ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran. Odst. 2 téhož ustanovení obsahuje demonstrativní výčet nepřipustných smluvních ujednání. Ačkoli zde není výslovně uvedena rozhodčí doložka, je třeba vždy zkoumat, zda s přihlédnutím ke všem okolnostem nemůže být za nepřipustné ujednání rovněž považována.

V nyní projednávaném případě dospěl obecný soud k závěru, že rozhodčí doložka, sjednaná ve smlouvě o rezervaci, je absolutně neplatná a tudíž pravomoc rozhodnout spor vzniklý z této smlouvy o rezervaci má soud dle čl. 90 Ústavy.

Rovněž Ústavní soud zastává názor, že s ohledem na obsah smlouvy o rezervaci, kterou je možno podřadit pod pojem spotřebitelská smlouva, je nutno posuzovat přísněji samotnou formulaci rozhodčí doložky a kritéria

vztahující se k osobám rozhodců, kteří v budoucnu budou případný spor mezi stranami smlouvy rozhodovat, zejména pak způsob jejich ustanovení. Vzhledem k povaze spotřebitelské smlouvy je třeba klást zejména důraz na to, aby obě strany měly rovná práva při výběru rozhodců.

V této souvislosti lze poukázat na již shora zmíněné rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, které se odchyluje od právního názoru vysloveného v usnesení téhož soudu ze dne 31. července 2008, sp. zn. 32 Cdo 2282/2008, podle něhož "strany smlouvy si mohou platně dohodnout, že spory vzniklé z jejich smlouvy budou rozhodovány vybraným rozhodcem žalující stranou ze seznamu rozhodců vedeného soukromým subjektem, jenž není stálým rozhodčím soudem zřízeným ve smyslu § 13 zákona č. 216/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a že rozhodčí řízení bude probíhat podle pravidel vydaných takovým soukromým subjektem". V odůvodnění usnesení velký senát Nejvyššího soudu dospěl k závěru, že tento závěr nesdílí.

S právním názorem velkého senátu Nejvyššího soudu, dle kterého " se však ve své sjednocovací rozhodovací činnosti staví na názor, dle něž není možno pomocí zásady smluvní autonomie negovat v těchto případech zákonu odporující ujednání rozhodčí doložky, u níž lze dovozovat v zásadě zřetelnou snahu poškodit "slabšího" účastníka závazkového vztahu. Demokratický a právní stát totiž nemůže rezignovat na ochranu práv a oprávněných zájmů, které by mohly být ohroženy v řízení alternativním k soudnímu", se zcela ztotožňuje i Ústavní soud s tím, že jej lze aplikovat i na nyní projednávaný případ.

V tomto případě je ve smlouvě o rezervaci ujednáno, že spory budou rozhodovány v rozhodčím řízení u Rozhodčího soudu České republiky, k. s., a to jediným tímto soudem vybraným rozhodcem. Tento "soud" však není stálým rozhodčím soudem ve smyslu zákona o rozhodčím řízení.

Podle ustanovení § 7 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení má rozhodčí smlouva zpravidla určit počet i osoby rozhodců anebo stanovit způsob, jak počet i osoby rozhodců mají být určeny. Konečný počet rozhodců musí být vždy lichý. Podle odst. 2 cit. ustanovení nemá-li rozhodčí smlouva ustanovení podle odstavce 1, jmenuje každá ze stran jednoho rozhodce a tito rozhodci volí předsedajícího rozhodce.

Podle § 13 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení stálé rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona. Podle odst. 2 stálé rozhodčí soudy mohou vydávat své statuty a řády, které musí být uveřejněny v Obchodním věstníku; tyto statuty a řády mohou určit způsob jmenování rozhodců, jejich počet, a mohou výběr rozhodců vázat na seznam vedený u stálého rozhodčího soudu. Statuty a řády mohou též určit způsob řízení a rozhodování i jiné otázky související s činností stálého rozhodčího soudu a rozhodců včetně pravidel o nákladech řízení a odměňování rozhodců.

Z ustanovení § 2 odst. 1 zákona o rozhodčím řízení vyplývá, že v rozhodčí smlouvě (popř. doložce hlavní smlouvy) se účastníci musí dohodnout buďto na "ad hoc" rozhodci (rozhodcích) nebo na stálém rozhodčím soudu, který je zřízen na základě zákona. Jedná-li se o ad hoc rozhodce, jímž musí být vždy fyzická osoba (§ 4 zákona o rozhodčím řízení), může být tento rozhodce či rozhodci (je-li jich více) uveden, případně může rozhodčí smlouva (doložka) podle § 7 odst. 1 cit. zákona stanovit způsob, jak mají být osoby rozhodců a jejich počet určeny. Z ustanovení § 19 cit. zákona pak vyplývá, že se strany mohou dohodnout na způsobu vedení řízení a pokud taková dohoda není uzavřena, pak rozhodci postupují způsobem, který si sami zvolí (jednání je ústní, pokud si strany nedohodnou jinak). Na rozdíl od ad hoc ustanovených rozhodců mohou stálé rozhodčí soudy vydávat svá vlastní pravidla (statuty a řády), která mohou určit jak jmenování a počet rozhodců (rozhodci mohou být vybíráni ze seznamu), tak i způsob vedení řízení a též náklady rozhodčího řízení. Uvedená pravidla musí být publikována v Obchodním věstníku. Rozhodováno je pak podle zmíněných pravidel stálého rozhodčího soudu, platných v době zahájení rozhodčího řízení, přičemž nedohodnou-li se účastníci jinak, postupuje stálý rozhodčí soud podle těchto pravidel.

S ohledem na obsah konkrétní rozhodčí doložky a při úvaze, zda si takto účastníci dohodli pro řešení jejich případných budoucích sporů (za situace, že Rozhodčí soud České republiky, k. s. neměl a nemá charakter stálého rozhodčího soudu, který může být podle § 13 zákona o rozhodčím řízení zřízen pouze na základě zákona), že je bude rozhodovat ad hoc rozhodce, nelze pominout, že výběr příslušného rozhodce byl svěřen přímo tomuto "soudu". Tato obchodní (komanditní) společnost však podle zákona není stálým rozhodčím soudem a nebyla (a není) oprávněna vydávat statuty a řády (obdobně jako stálé rozhodčí soudy, jejichž statuty a řády jsou obligatorně uveřejňovány v Obchodním věstníku - § 13 odst. 2 zákona o rozhodčím řízení), které by mimo jiné především upravovaly způsob vedení rozhodčího řízení, resp. případně vymezovaly způsob jmenování rozhodců, apod. Jak vyplývá z výpisu z obchodního rejstříku předmětem podnikání obchodní společnosti Rozhodčí soud

České republiky, k. s. (nyní IAL, k. s.) byla v rozhodné době (i v současnosti) "zprostředkování obchodu a služeb".

Pokud však subjekt, který není stálým rozhodčím soudem, zřízeným na základě zvláštního zákona, vykonává takové činnosti, které spadají podle zákona o rozhodčím řízení výlučně do působnosti stálých rozhodčích soudů, jde o zcela zřejmý a logicky odvoditelný úmysl odporující zákonu. Jde o zjevné nastavení podmínek vzbuzujících důvodné pochybnosti o perspektivě nezávislého a nestranného řešení sporů. Přitom nelze mít ani za to, že by se účastníci byli případně dohodli na tom, že by jejich případný spor řešil ad hoc rozhodce, neboť žádný takový rozhodce nebyl v rozhodčí smlouvě uveden, resp. nebyl jasným a zákonu odpovídajícím způsobem stanoven způsob, jak by příslušný rozhodce měl být určen, neboť zmiňovaný odkaz na výběr rozhodce "soudem" nelze jako eventuelní způsob určení ad hoc rozhodce ze shora uvedených důvodů i s ohledem na rovnost stran akceptovat. Jinak řečeno, jestliže rozhodčí smlouva neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, ale v této souvislosti pouze odkazuje na výběr "soudem", tedy obchodní společností, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, je taková rozhodčí smlouva neplatná.

V nyní projednávaném případě lze na neplatnost rozhodčí doložky usuzovat rovněž z hlediska toho, že odkaz na Rozhodčí soud České republiky, k. s., je možno chápat také jako uvedení spotřebitele v omyl, neboť tento název obchodní společnosti je zavádějící, když se o žádný rozhodčí soud ve skutečnosti nejedná, ale jde o soukromý subjekt, zabývající se výlučně podnikatelskou činností v oblasti obchodu a služeb.

Stěžovatel v ústavní stížnosti také tvrdí, že sjednocující stanovisko Nejvyššího soudu je ústavně nekonformní, neboť narušuje princip právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodnutí. Nedošlo k žádné změně legislativy ani společenských poměrů, která by legitimovala tak zásadní a dosavadnímu náhledu na problematiku rozhodčích doložek nesouladnou změnu postoje Nejvyššího soudu. S tímto tvrzením stěžovatele však nemůže Ústavní soud souhlasit.

Podle § 14 zákona č. 6/2000 Sb. o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů Nejvyšší soud jako vrcholný soudní orgán ve věcech patřících do pravomoci soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení zajišťuje jednotu a zákonnost rozhodování tím, že rozhoduje o mimořádných opravných prostředcích v případech stanovených zákonem o řízení před soudy a rozhoduje v jiných případech stanovených zvláštním právním předpisem nebo mezinárodní smlouvou, s níž vyslovil souhlas Parlament, již je Česká republika vázána a která byla vyhlášena.

Podle odst. 3 cit. ustanovení Nejvyšší soud "sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů v občanském soudním řízení a v trestním řízení a na jejich základě v zájmu jednotného rozhodování soudů zaujímá stanoviska k rozhodovací činnosti soudů ve věcech určitého druhu".

Podle § 20 cit. zákona "dospěl-li senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu, postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu. Při postoupení věci svůj odlišný názor zdůvodní".

V daném případě tříčlenný senát č. 30 Nejvyššího soudu, který měl podle rozvrhu práce projednat dovolání proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 2. 2010 sp. zn. 57 Co 150/2009 a rozhodnout o něm, dospěl k odlišnému právnímu názoru, než který byl vyjádřen v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21. ledna 2009, sp. zn. 32 Cdo 2312/2007. Protože, jak uvedl v odůvodnění usnesení, řešení sporné otázky nebylo dosud v souladu s § 20 odst. 1 věty první zákona o soudech a soudcích postoupeno velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia, učinil tak tento senát v této věci.

V souvislosti s problematikou rozhodčího řízení Ústavní soud poukazuje také na připravovanou novelizaci zákona o rozhodčím řízení, která má upřesnit a rovněž zpřísnit podmínky pro uzavírání rozhodčích smluv (rozhodčích doložek), a to zejména v souvislosti s judikaturou ESLP a Soudního dvora EU týkající se spotřebitelských smluv.

Závěrem lze tedy shrnout, že Ústavní soud, máje na zřeteli zejména obecně uznávaný princip autonomie vůle smluvních stran, zastává stanovisko, že pouhé ujednání rozhodčí doložky ve spotřebitelské smlouvě nelze bez dalšího považovat za nepřiměřenou podmínkou ve smyslu Směrnice a ust. § 56 obč. zák., a nemůže proto samo o sobě přivodit její neplatnost. K závěru o neplatnosti rozhodčí smlouvy (rozhodčí doložky) je zapotřebí zejména individuální posouzení její formulace a jejího obsahu obecným soudem, a to ve smyslu již nastíněných právních závěrů Nejvyššího soudu, s nimiž se Ústavní soud ztotožňuje.

Ústavní soud tedy uzavírá, že neshledal v napadeném rozhodnutí tvrzené porušení základních práv stěžovatele, a proto ústavní stížnost podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl.

Poučení: Proti usnesení Ústavního soudu není odvolání přípustné.

V Brně dne 5. října 2011

Jiří Nykodým v. r.
předseda senátu